

UNIwersytet Papiński Jana Pawła II w Krakowie
Nauki socjologiczne

Recenzja rozprawy doktorskiej – ks. mgra Grzegorza Felusia

„Koncepcja wychowania młodzieży w rodzinie w świetle materiałów formacyjnych grup apostołskich Archidiecezji Krakowskiej“.

Kraków 2022, ss.190.

Wstęp

Mówiąc o wychowaniu młodzieży w rodzinie warto sobie uświadomić prawdę, że zapewne wielu współczesnych rodziców niezależnie od modelu wychowania własnego dziecka, chciałoby wystawić mu dyplom geniusza, patent mistrza i tytuł świętego. Z jednej strony to nic nadzwyczajnego. Niemal każdy rodzic w swoim dziecku widzi kogoś nieprzeciętnego. To rodzic jako pierwszy niejednokrotnie wierzy bezgranicznie w swoje dziecko. Bywa, że owa wiary nie pozwala mu dostrzec w nim czegoś, co wymaga właściwego rozumienia pedagogizacji. Ludzka mądrość przypomina, że najlepszą rzeczą, którą można dać wrogowi, jest przebaczenie, przeciwnikowi tolerancję, przyjacielowi serce, a dziecku dobry przykład. To właśnie o ten przykład chodzi, który dziś jest często kręty jak ścieżki w Bieszczadach. Mimo krętych dróg życiowych, jedyne, co może zrobić rodzic dla swych dzieci, to wychować je; a nie można przeżyć za niego życia.

Już na początku chciałbym zaznaczyć, że przedstawiona do recenzji praca zawiera wiele mądrych treści, trafnych wniosków, uczciwych i sprawiedliwych uwag, cennych duszpasterskich propozycji, tworzących pewną koncepcję wychowania młodzieży w rodzinie. Do przedstawienia tej koncepcji posłużyły Autorowi materiały formacyjne grup apostołskich Archidiecezji Krakowskiej.

Dobrze się składa, że praca ks. Grzegorza Felusia wpisuje się w kontekst pedagogiki katolickiej, bowiem mówiąc dziś o wychowaniu nie możemy zapomnieć o zachowaniu tożsamości pedagogiki katolickiej w całym procesie edukacji i wychowania młodego pokolenia.

Jeszcze jedna ważna uwaga, a mianowicie ta, że praca ukazuje się w czwartym roku od śmierci ks. Antoniego Sołtysika, któremu to Jan Paweł II zlecił ważne zadanie, a mianowicie organizację i prowadzenie Duszpasterstwa Młodzieży Grup Apostołskich w Archidiecezji Krakowskiej. Mówiący miał okazję z nim współpracować będąc przez 10 lat asystentem Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Archidiecezji Przemyskiej. Fakt ten pozwolił mówiącemu lepiej zrozumieć też ducha i wizję owego duszpasterstwa młodzieży na bazie wielkiego doświadczenia ks. Prałata Sołtysika.

1. Charakterystyka pracy

Przyjęta do recenzji dysertacja liczy w sumie 190 stron i zawiera wszystkie poszczególne elementy pracy doktorskiej. Po stronie tytułowej i opisie bibliograficznym pracy następuje spis treści, wykaz skrótów, niemal sześciostronicowy wstęp i część zasadnicza składająca się z pięciu roz-

działów liczących w sumie 154 strony. Po części głównej następuje trzystronicowe zakończenie pracy, wykaz bibliograficzny podzielony na literaturę podmiotu (61 pozycji), literaturę przedmiotu (67 pozycji), literaturę uzupełniającą (224 pozycje), 7 wywiadów i 24 pozycje netografii.

Szczegółnej charakterystyki i omówienia wymaga część zasadnicza pracy składająca się z pięciu rozdziałów.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Historia powstania i rozwój Grup Apostolskich Archidiecezji Krakowskiej”, zawiera historię powstania Grup Apostolskich i ich opis, rozwój pracy duszpasterskiej oraz zakres ich oddziaływania nie tylko w Archidiecezji Krakowskiej, ale na terenie Polski. Rozdział drugi noszący tytuł: „Różne formy prorodzinnej formacji młodzieży w ramach Grup Apostolskich Archidiecezji Krakowskiej”, przedstawia założenia realizacyjne formacji młodzieży na łamach wydawanego ówczesnie periodyku „Amicus”. Treść tego rozdziału została wzbogacona zaprezentowaniem tematyki spotkań w ramach kursów, szkoleń, rekolekcji, dni skupienia. „Nauka o godności człowieka podstawą formacji prorodzinnej w Grupach Apostolskich” to tytuł trzeciego rozdziału w którym Autor przedstawia źródła biblijne i naukę Kościoła na temat godności człowieka. W dalszej części rozdziału ukazana została nauka o seksualności oraz macierzyństwie i ojcostwie.

Z kolei w rozdziale czwartym zatytułowanym „Formacja młodych do założenia rodziny” jest mowa o małżeńskim powołaniu człowieka, roli narzeczeństwa, wychowaniu do czystości wraz z przedstawieniem nauki o sakramencie małżeństwa i formach kursów przedmałżeńskich. Ostatni rozdział jako szósty zatytułowany „Troska o kształtowanie wizji rodziny chrześcijańskiej” omawia swoistego rodzaju drogę do kształtowania rodziny jako środowiska wychowawczego wraz z ukazaniem jego celów i zadań z uwzględnieniem występowania kryzysów i trudności małżeńskich.

Tak przedstawiona struktura pracy stanowi zwarty, uporządkowany i logiczny układ stanowiąc integralne ujęcie koncepcji wychowania młodzieży. Mimo, iż baza źródłowych materiałów stanowiących fundament dysertacji, liczy już ponad 50 lat, zachowują one wciąż swą aktualność.

2. Aktualność tematu

Zagadnienie wychowania młodzieży, w tym także wychowania w rodzinie, wciąż budzi wiele emocji, dyskusji, zwłaszcza w kontekście szerzącej się sekularyzacji, migracji, informatyzacji, w dobie różnych trudności, przemian, upadku autorytetów, złotego ekranu i smartfonów oraz wielu innych współczesnych zagrożeń. Biorąc pod uwagę choćby powyższe kwestie należy przyjąć, że podjęty temat jest ze wszech miar aktualnym i potrzebnym nie tylko z punktu działania praktycznego, ale także refleksji naukowej. We współczesnym społeczeństwie, gdzie zanikają i przenikają się granice kulturowe, gdzie na każdym kroku spotykamy się z wartościami czy atrybutami przeniesionymi z zupełnie innej tradycji, istnieje potrzeba wręcz konieczność przywoływania sprawdzonych

form, koncepcji, modeli wychowawczych. Zatem aktualność podjętego tematu pracy jest rzeczą oczywistą i bezdyskusyjną. Z uznaniem należy się odnieść do Autora pracy i jego Promotora, którzy sięgnęli do cenionych osób w Kościele i ważnych materiałów formacyjnych.

3. Założenia i cele pracy

Słusznie Autor w pracy pisze na stronie siódmej, że „Aby kształtować zdrową religijność młodego człowieka potrzeba tworzyć młodzieżowe środowiska katolickie, inspirujące do tworzenia parafialnych grup, które pod czujnym okiem duszpasterzy będą źródłem przyjaźni, a przede wszystkim będą wypracowywały postawy zgodne z Ewangelią i wartościami ojczyznianymi”. Założenie to wypracowane przed laty i sprawdzone przez pokolenia, stanowi dziś żywy apel skierowany zarówno do świata młodzieży jak i duszpasterzy. Nie ulega wątpliwości, że niniejsza praca jest nie tylko swoistego rodzaju „mementem – wspomnieniem”, ale konkretną odpowiedzią na oczekiwania współczesnego Kościoła, a jeśli tak, to także wezwaniem skierowanym do każdego z nas. Zdajemy sobie doskonale sprawę, że dzisiejsza młodzież ma prawo i obowiązek apostołować, ale do tego zadania należy ją odpowiednio przygotować. Stąd Autor świadom takie przygotowania stawia sobie w pracy za cel, aby na bazie doświadczeń zaproponować pewien model wychowania we współczesnej rodzinie. Czy rzeczywiście Autorowi udało się to wypracować?. W znacznej mierze tak. Uważam, że pięknym owocem pracy byłoby wprost zaproponowanie nowego modelu wychowania w rodzinie. Materiał źródłowy typu: wywiady, wyniki badań empirycznych, a przy tym bogata literatura, to przecież doskonały materiał do wypracowania i zaproponowania nowego modelu wychowania. Ufam, że Autor nie spocznie w swoich kwerendach na tym etapie, lecz podejmie dalsze kroki właśnie w tym kierunku. Kiedyś John Wilmot powiedział: „Zanim się ożeniłem, miałem sześć teorii o wychowaniu dzieci, teraz mam sześcioro dzieci i żadnej teorii:”. To także jest dodatkowym argumentem, aby mieć odwagę i zaproponować nowy model wychowania.

4. Zastosowane metody w opracowaniu

Z racji na charakter pracy, która ma wiele aspektów, koniecznym było zastosowanie kilku metod. Ponieważ wiele materiału, na bazie którego powstała praca, była materiałem źródłowym, którego stanowią dokumenty Kościoła, materiały formacyjne, listy, programy, konspekty, komunikaty, sprawozdania, stąd i różnorodność zastosowanych metod. To z kolei stało się koniecznością do doboru odpowiednich metod. Jak wiemy, odpowiednio dobrane metody w każdej pracy, a szczególnie w pracy naukowej, to szansa na osiągnięcie postawionych celów i wyznaczonych zadań. Główną metodą jaką zastosowano podczas pisania niniejszej pracy była krytyczna analiza tekstów źródłowych. Ponadto w pracy zastosowano metodę analizy i syntezy wyników badań, metodę sondażu diagnostycznego, metodę opisową wraz z odpowiednimi dla tych metod narzędziami.

Można powiedzieć, że główną metodą jaką zastosowano podczas redagowania pracy była metoda analityczno-syntetyczna. Odpowiedni dobór metod potwierdza także znajomość przez Autora warsztatu naukowego i poruszania się w nim.

5. Wyniki, osiągnięcia

Istotą każdego badania jest uzyskanie odpowiedników wyników, ich właściwa interpretacja oraz ich opracowanie w formie tekstu to nie lada wyzwanie dla piszącego. Wprawdzie praca ks. Grzegorza Felusia nie jest zupełnie nowatorskim opracowaniem, niemniej jednak stanowi aktualną odpowiedź na współczesne wyzwania związane z wychowaniem młodzieży. Można ją zaliczyć jako istotny i aktualny głos w dyskusji nad kwestiami pedagogizacji młodego pokolenia. Całość opracowania, a szczególnie dwa ostatnie rozdziały są wprost poświęcone formacji młodych do założenia rodziny i troski o kształtowanie wizji rodziny katolickiej. Oba te rozdziały stanowią pewnego rodzaju kompendium treści dotyczącej należytego przygotowania młodych do małżeństwa i rodziny. Autor wielokrotnie podkreśla, że jednym z zadań wychowawczych rodziców jest kształtowanie u młodzieży właściwych wartości, bowiem spełniają one kluczową rolę i funkcję. Z wielką uwagą i troską Autor opracowania podkreśla też znaczenie modlitwy w życiu człowieka. Nawiązanie odpowiednich relacji z Bogiem jest – wg. Autora - gwarancją budowania pozytywnych relacji z człowiekiem. Oprócz tych kwestii Autor zwraca uwagę na inne, także ważne elementy w procesie wychowania jak: szacunek i cześć wobec rodziców, budowanie wspólnoty, więź rodzinna, życie sakramentalne. Przedstawiona w dysertacji panoramiczność cnót i wartości stanowiących fundament zdrowej moralnie rodziny, jest dzisiaj wielkim zadaniem stojącym przed rodzicami, Kościołem i całym społeczeństwem. Autor jest tego świadomy, stąd kładzie na nie duży akcent.

6. Ku dalszym badaniom - wnioski

Trzeba jasno powiedzieć, że przedłożona praca nie wyczerpuje do końca problematyki zarysowanej w temacie opracowania. Tematyka wychowania młodzieży jest dziś przedmiotem wielu prowadzonych badań, refleksji, opracowań, dyskusji. Niniejsze opracowanie wpisuje się w kontekst prowadzonych dyskusji, badań i prac naukowych. Uważam, że praca została przygotowana starannie i rzetelnie, a tym samym wpisuje się do kanonu prac poświęconych wychowaniu młodzieży. Dziś wiele grup, zespołów, synodów poszukuje nowych rozwiązań dla skutecznego oddziaływania duszpasterskiego na różnym poziomie wychowania dzieci i młodzieży. Niniejsza praca zapewne jest po części próbą wsparcia owych poszukiwań, nowych rozwiązań i metod w tym zakresie.

Ponadto uważam, że treść zawarta w opracowaniu winna stanowić materiał do dalszej dyskusji nad jakością, kształtem i formą programów wychowania młodzieży do małżeństwa i rodziny. Jest to przecież ważny obszar życia Kościoła, który wymaga i będzie wciąż wymagał nowego po-

wiewu spojrzenia, oceny, zastosowania. Praca więc jest cennym materiałem do takowej refleksji, jest także odpowiedzią na wiele pytań stawianych nie tylko przez środowiska katolickie. Należy zatem mieć nadzieję, że ten głos nie zostanie pominięty, wręcz przeciwnie, praca ta stanie się kolejnym wyzwaniem do dalszych opracowań i pochyleniem się nad zagadnieniem wychowania katolickiego młodzieży.

7. Uwagi krytyczne

Nie ma dzieła ludzkiego w pełni doskonałego. Niniejsza praca jest także tego potwierdzeniem - w pewnym stopniu. Generalnie rzecz ujmując pracę oceniam pozytywnie, co nie znaczy, że jest pozbawiona ludzkich - i z punktu warsztatu naukowego - niedoskonałości. I tak:

1. Cennym byłoby zaproponowanie konkretnego modelu wychowawczego, który mógłby być nie tylko propozycją do wdrożenia go w życie duszpasterskie, ale materiałem do ożywionej dyskusji nad wychowaniem. Świadomi toczących się synodów, konferencji, sesji – taka propozycja mogłaby poruszyć i zmotywować określonego środowiska do aktywności w tym zakresie.

2. Przed ewentualnym opublikowaniem pracy od strony formalnej winna być nieco dopracowana. Moją wątpliwość wzbudził fakt, iż w niektórych przypisach Autor zaznacza pełnym brzmieniem autora danej publikacji, np. na str. 122 przypis 313 ks. Jan Machniak (pełne brzmienie), zaś np. na str. 105 w przypisie 250 jest zapis skrócony: J. Nagórny – wiedząc, że autor ten to także kapłan. Podobnych zapisów a takiej formie jest więcej choćby na str. 118, 120, 122 i innych.

3. Ponadto w przypisach brak ujednoliconej czcionki, w wielu miejscach występują podwójne odległości (np. str. 17, 85, 87, 88-90, 98), w niektórych przypisach autorzy zapisani są drukowanymi literami (np. str. 88, 98). Ponadto niektóre nazwiska zapisane zostały tzw. italikiem (np. str. 112, 113). Być może jakieś szczególne racje przemawiały za takim zapisem, o czym czytającemu recenzję nie było wiadomo. W przypisach dotyczących netografii brak zaznaczenia daty korzystania z danej strony internetowej (str. 43, 42, 43, 44, 45, 49, 50, 70 itd.). Brak też w wielu przypisach spacji pomiędzy numerem przypisu, a jego treścią, np. str. 29,30.

4. Zapewne dodatkowym i pozytywnym atutem pracy byłoby, aby kończąc dany podrozdział a szczególnie rozdział, Autor dokonał podsumowania myśli zawartych w danej części opracowania. Wprawdzie uczynił to w zakończeniu, niemniej cennym byłoby także w kilku zdaniach dokonać własnej refleksji po każdym rozdziale.

8. Podsumowanie

Przedstawione powyżej – można powiedzieć - drobne formalne uwagi są do uzupełnienia. Nie ulega wątpliwości, że uwagi te nie wpływają na obniżenie merytorycznej wartości dysertacji. Praca – i tu chcę jasno podkreślić - wnosi wiele cennych treści, myśli i stanowi z wielu względów - godne uwagi

opracowanie. Na jej wartość składa się wiele pozytywnych elementów, o których wyżej była mowa. Język pracy jest językiem naukowym, jasnym i precyzyjnym co dodaje dodatkowego kunsztu naukowego pracy. Należy więc przypuszczać, że praca niniejsza będzie wykorzystana przez różne gremia i środowiska zarówno w celach naukowych jak i duszpasterskich. Być może stanie się, o czym wyżej wspomniałem, inspiracją do wypracowania nowego modelu wychowania młodzieży do małżeństwa i rodziny.

Biorąc pod uwagę całość przedstawionego materiału do recenzji, wszystkie jej walory - oceniam pracę pozytywnie i proszę Wysoką Komisję o dopuszczenie jej do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

Stalowa Wola, dnia 17 maja 2022 roku

Prof. dr hab. Andrzej Wójcik
Wrocław